

Jerzy Będziński

prof. zw. dr hab., Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte
ORCID: 0000-0001-5731-4850

Aspekty polityczne kształcenia oficerów Polskiej Marynarki Wojennej w zagranicznych ośrodkach szkoleniowych i ich rola w budowaniu systemu bezpieczeństwa morskiego państwa w XX wieku Część I: Dwudziestolecie międzywojenne¹

Wprowadzenie

Polska Marynarka Wojenna (PMW) wkroczyła na arenę dziejów w listopadzie 1918 r. W polskiej rzeczywistości była zupełnie nowym rodzajem sił zbrojnych, a na jej rozwój znaczący wpływ wywarło zderzenie odmiennych racji i poglądów dotyczących jej roli. Kolejni dowódcy PMW wiedzieli doskonale, że sprzęt i uzbrojenie jest bardzo ważne, ale to można kupić. Natomiast kadrę specjalistów morskich – trzeba wykształcić i wyszkolić. Kadrę taką uzyskuje się w rezultacie wieloletniego przygotowania teoretycznego i praktycznego. W związku z tym, że nie dysponowano odpowiednią bazą i kadrą dydaktyczną w kraju, proces kształcenia i szkolenia kadr zdecydowano się realizować w oparciu o ośrodki szkoleniowe państw, z którymi zostanie nawiązana współpraca wojskowa.

¹ Część II dotyczyć będzie kształcenia i szkolenia oficerów PMW w czasie II wojny światowej w ośrodkach szkoleniowych Royal Navy, a część III – kształcenia kadr dla potrzeb MW w latach 1949–1989 w uczelniach wojskowych ZSRR i NRD.

W niniejszym artykule zostanie zaprezentowany, w formie skrótowej, proces kształcenia i szkolenia kadr PMW w ośrodkach szkoleniowych brytyjskiej i francuskiej marynarki wojennej w okresie międzywojennym².

Dzięki kadrcze PMW – absolwentom ośrodków szkoleniowych Wielkiej Brytanii i (przede wszystkim) Francji – udało się w krótkim czasie przygotować kadre dydaktyczną dla Oficerskiej Szkoły Marynarki Wojennej, późniejszej Szkoły Podchorążych MW, wykształcić specjalistów okrętowych, dowódców okrętów i sztabów, a także wypracować polską morską myśl wojskową.

Sytuacja polityczno-militarna na Bałtyku w okresie międzywojennym. Bezpieczeństwo morskiej granicy państwa w kontekście problemów kadrowych PMW

Po I wojnie światowej na kontynencie europejskim pojawiło się 11 nowych państw, w tym kilka wzdłuż Morza Bałtyckiego (Polska, Litwa, Łotwa, Estonia i Finlandia). Toczące się rozmowy pokojowe w Paryżu dawały im nadzieję na otrzymanie określonych terytoriów i uzyskanie – chociażby w pierwszym okresie – gwarancji bezpieczeństwa ze strony tzw. państw sojuszniczych. Jak wiadomo, najlepiej jednak liczyć na siebie – stara mądrość znów się sprawdziła.

Polska oczekiwała od państw sojuszniczych jedności w kwestii uznania jej granic – ze szczególnym uwzględnieniem uzyskania szerokiego dostępu do morza oraz miasta Gdańsk jako głównego portu³. Niestety zdecydowano inaczej. Przyznano jej 76 km wybrzeża morskiego (wliczając Półwysep Helski, z dwóch stron, było to około 140 km). Natomiast Gdańsk stał się Wolnym Miastem pod egidą Ligi Narodów.

² Szerzej zob. C. Ciesielski, *Szkołnictwo Marynarki Wojennej w latach II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1974; A. Komorowski, D. Nawrot, J. Przybylski, *Absolwenci uczelni Polskiej Marynarki Wojennej 1922–1997*, Gdynia 1998; S. Frankowski, *Projekt przebiegu służby naszych oficerów Marynarki Wojennej*, „Przegląd Morski” 1929, nr 3; K. Korytowski, *O szkoleniu przyszłych oficerów Marynarki Wojennej*, „Przegląd Morski” 1930, nr 14; A. Janowski, *Szkolenie polskich oficerów w marynarkach obcych w latach 1920–1930*, „Przegląd Morski” 1980, nr 9; J. Będźmirowski, *Morskie szkolnictwo wojskowe w Polsce jako komponent systemu bezpieczeństwa państwa. Od niepodległości do transformacji ustrojowej*, Gdynia 2008; idem, *Francuskie i brytyjskie wojskowo-morskie uczelnie oraz ośrodki szkoleniowe uczestniczące w kształceniu oficerów korpusu technicznego Polskiej Marynarki Wojennej*, [w:] *Kształcenie oficerów korpusu technicznego Polskiej Marynarki Wojennej w latach 1931–2006*, red. J. Będźmirowski, Gdynia 2006; idem, *Wkład flot sojuszniczych w przygotowanie specjalistyczne załóg okrętowych PMW w latach 1920–1991*, [w:] *Polska Marynarka Wojenna w realizacji sojuszy polityczno-wojskowych państwa w latach 1918–2004*, red. A. Drzewiecki, Gdynia 2006; J. Będźmirowski, M. Zieliński, *Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich w służbie Polskiej Marynarki Wojennej (1979–2009)*, Gdynia 2009; J. Będźmirowski, K. Słowi, *40 lat Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich*, Gdynia 2019.

³ Szerzej zob. K. Skubiszewski, *Zachodnia granica Polski*, Gdańsk 1969; M. Mroczo, *Polska myśl zachodnia 1918–1939. Kształtowanie i upowszechnianie*, Poznań 1986; N. Davies, *Lloyd George i Polska 1919–1920*, tłum. K. Bałaban, Gdańsk 2000; J. Będźmirowski, *Marynarka wojenna w polskiej polityce zagranicznej w latach 1918–1947*, Gdańsk 2012.

Koniec I wojny światowej wraz z odzyskaniem przez Polskę oczekiwanej niepodległości z jednej strony przyniósł Polakom wielką radość, a z drugiej – postawił przed narodem wiele wyzwań. Należało skupić się m.in. na zapewnieniu Polsce bezpieczeństwa morskiego – nawet na tak krótkim odcinku wybrzeża. Powołana do życia 28 listopada 1918 r. PMW otrzymała zadanie ochrony i obrony tej morskiej granicy. Zadanie można postawić, ale należy też wskazać środki niezbędne do jego realizacji. A tu pojawił się problem. I słusznie stwierdził Rafał Czeczott:

Dla strony posiadającej panowanie na morzu, sprawa obrony wybrzeża staje się bardzo nieskomplikowana... [...] Odwrotnie, przed stroną słabą na morzu, zagadnienie obrony wybrzeża staje w całej pełni, gdyż wybrzeże to znajduje się w ciągłym niebezpieczeństwie. [...] W stosunku zaś dla Polski możemy stwierdzić, że dla nas obrona wybrzeża będzie miała pierwszorzędne znaczenie ze względu na to, że nasza flota jest dopiero w zarodku...⁴

Dla Polski najważniejszy był dostęp do Bałtyku, a więc posiadanie portu morskiego, który umożliwiłby rozwój gospodarczy kraju. Jednak przez negatywną postawę Brytyjczyków, a szczególnie ich premiera Davida Lloyd George'a, Polska została pozbawiona szans na spełnienie tych oczekiwań. To jego eksperci m.in. stwierdzili, że: „odcięcie Prus Wschodnich od Niemiec byłoby wielkim błędem politycznym” oraz że „przyznanie Polsce bezpośredniego dostępu do morza lub niemieckiego Gdańsk stworzyłoby sytuację nie do utrzymania, gdyby Niemcy w przyszłości znów odzyskały siły i znaczenie”⁵. Sam premier też odniósł się do polskich żądań dotyczących zarówno terytorium państwa, jak i jego granic: „Ich [Polaków – J.B] roszczenia były z punktu widzenia samostanowienia wygórowane, niedopuszczalne”⁶. Można stwierdzić, że był to przejaw uprzedzenia do Polaków, co potwierdził brytyjski uczestnik konferencji pokojowej Harold Nicolson, mówiąc: „Lloyd George nigdy nie splamił się propolskimi sentymentami”⁷.

Dlaczego Brytyjczycy zachowywali się w taki sposób wobec Polski, a także nowo powstałych państw nadbałtyckich (Litwa, Łotwa, Estonia, Finlandia), które chciały wspólnie powołać do życia Związek Bałtycki⁸, będący gwarantem ich bezpieczeństwa militarnego i gospodarczego? Odpowiedź jest prosta: ponieważ wpisuje się w wieloletnią tradycję brytyjskiej polityki zagranicznej w stosunku do państw kontynentu europejskiego. Brytyjczycy nie mogli zaakceptować takiej sytuacji w rejonie Morza Bałtyckiego, gdyż byłoby to niezgodne z ich słynną maksymą: „Imperium nie ma stałych przyjaciół ani wrogów, lecz tylko stałe interesy”. W okresie

⁴ R. Czeczott, *Obrona wybrzeża*, Warszawa 1931, s. 165.

⁵ J. Ciechanowski, *Wielka Brytania i Polska. Od Wersalu do Jałty*, Pułtusk 2008, s. 45; M. Łukasik-Duszynska, *Brytyjskie poselstwo donosi... Postowie brytyjscy wobec stosunków Polski z państwami bałtyckimi w latach 1920–1926*, Warszawa 2008, s. 68, 97, 102; J. Będźmirowski, *Marynarka wojenna w polskiej...*, s. 73.

⁶ D. Lloyd George, *Prawda o traktacie wersalskim*, tłum. A. Pański, t. 1–2, Warszawa 1939, s. 276, cyt. za: J. Karski, *Wielkie mocarstwa wobec Polski 1919–1945. Od Wersalu do Jałty*, tłum. E. Morawiec, Warszawa 1992, s. 40.

⁷ J. Ciechanowski, *op. cit.*, s. 14.

⁸ Problematykę Związku Bałtyckiego szeroko przedstawił A. Skrzypek, *Związek Bałtycki. Litwa, Łotwa, Estonia i Finlandia w polityce Polski i ZSRR w latach 1919–1925*, Warszawa 1972.

międzywojennym w głównym nurcie zainteresowań politycznych Wielkiej Brytanii znajdowało się Morze Śródziemne, a nie akwen Morza Bałtyckiego, ponieważ przez te wody nie wiodły trasy handlowe łączące posiadłości zamorskie imperium z Wyspami Brytyjskimi.

Dokonując oceny przebiegu paryskich rozmów pokojowych, należy stwierdzić, iż zarówno Stany Zjednoczone, jak i Wielka Brytania nie miały wypracowanej koncepcji polityki względem nowo powstałych państw nadbałtyckich. Jedyne Francja starała się włączyć w proces ich odbudowy, ponieważ była zainteresowana ich rozwojem ekonomicznym i militarnym. Nie wynikało to z sentymentów, ale z chłodnej kalkulacji: Francja dążyła w ten sposób do zapewnienia sobie wpływów w tym rejonie, przez zminimalizowanie wpływów Niemiec.

Chociaż wielu polityków brytyjskich, w tym najważniejszy – premier – było przeciwnych jakiegokolwiek współpracy z Polską, to jednak dzięki zabiegom młodej polskiej dyplomacji udało się nawiązać – krótką i mało efektywną – współpracę PMW z Royal Navy. Trwała ona tylko dwa lata (1919–1921) i dotyczyła m.in. szkolenia kadr w ośrodkach brytyjskich sił morskich.

Najpoważniejszym problemem nowych sił zbrojnych był potencjał kadrowy. Do powstającej PMW przybyło 59 oficerów z byłej rosyjskiej marynarki wojennej, 16 – z floty austro-węgierskiej i 4 – z floty niemieckiej⁹. Niemniej strona polska uważała, że trzeba przygotować kadry oficerskie o nowym spojrzeniu na kwestie operacyjne i taktyczne wykorzystanie okrętów w działaniach na rzecz bezpieczeństwa morskogo państwa. Pierwsi szefowie Departamentu dla Spraw Morskich (DSM) – płk mar. Bogumił Nowotny i wiceadm. Kazimierz Porębski – byli znani z probrytyjskich sympatii i uważali, że powstająca PMW powinna funkcjonować w oparciu o szeroką współpracę z Royal Navy. Gdyby ta współpraca funkcjonowała, to polska flota wojenna zapewne otrzymałaby okręty z demobilizowanej floty niemieckiej – niestety nie udało się tego zrealizować w tak szerokiej formule. Po wielu działaniach dyplomatycznych udało się natomiast przekonać brytyjski rząd do skierowania do Polski Brytyjskiej Misji Morskiej. Zadania tej grupy zostały precyzyjnie określone i ograniczały się do doradztwa w obszarach mało ważnych dla PMW i bezpieczeństwa morskiej granicy państwa¹⁰. Brytyjczycy argumentowali, że Polska ma tak krótką granicę morską, że jej flota wojenna nie musi być liczna.

Pomimo pojawiających się rys na współpracy polsko-brytyjskiej, w grudniu 1920 r. DSM skierował 5 oficerów PMW na 8-miesięczne kursy do Royal Navy. Po powrocie do Polski uczestnicy tych kursów informowali, że przekazywana im na miejscu wiedza specjalistyczna nie stała na wysokim poziomie merytorycznym. Jednak wiedza ta, chociaż niesatysfakcjonująca, została wykorzystana przy opracowywaniu dokumentacji dla potrzeb organizacji służby na okrętach PMW. W związku z tym, że Brytyjska Misja Morska zakończyła swój pobyt w Polsce, kolejni oficerowie PMW nie mogli uczestniczyć w szkoleniu w Royal Navy¹¹. Samą Misję chyba najtrafniej ocenił szef Kierownictwa Marynarki Wojennej (KMW) kmdr Jerzy Świrski:

⁹ *Kadry morskie Rzeczypospolitej*, t. II: *Polska Marynarka Wojenna*, cz. I: *Korpus oficerów 1918–1947*, red. J.K. Sawicki, Gdynia 1996, s. 133–134.

¹⁰ Szerzej zob. J. Będźmirowski, *Marynarka wojenna w polskiej...*, s. 112–113.

¹¹ T. Skinder-Suchcitz, *Rok 1939. Polsko-brytyjska polityka morska*, Warszawa–Londyn 1997, s. 22; J. Będźmirowski, *Marynarka wojenna w polskiej...*, s. 116.

„Przybyła w 1920 r. misja morska angielska, złożona z 4 oficerów. Misja widocznie miała instrukcje, by przeszkadzać rozwojowi spraw morskich w Polsce”¹².

Takie działania Brytyjczyków musiały prędzej czy później doprowadzić do zakończenia współpracy wojskowej, do czego doszło z początkiem 1921 r. Prawie natychmiast DSM zwrócił się z podobną propozycją do francuskiej marynarki wojennej (działania podejmowało MSZ RP). Odpowiedź rządu francuskiego była pozytywna, i już 19 lutego 1921 r. w ramach podpisanego porozumienia wojskowego polsko-francuskiego (to nie był sojusz!¹³) podpisano umowę¹⁴. W piśmie szefa DSM widać radość, jaką wywołało nawiązanie nowej współpracy:

Poza marynarką angielską, ze strony której niestety, wskutek warunków politycznych nie możemy liczyć na pomoc, jest dla nas marynarka francuska; związani węzłami tradycyjnej przyjaźni i wojennego przymierza, będziemy siłą rzeczy ściśle z nią złączeni, więc im wcześniej możemy się dołączyć do życia intelektualnego marynarki

¹² M. Graczyk, *Admirał Świrski*, Gdańsk 2007, s. 51.

¹³ Operowanie pojęciem sojuszu w relacjach polsko-francuskich w okresie międzywojennym, w świetle szerokiego spektrum definicji, może je wypaczyć. Do tego zagadnienia w sposób bardzo szczegółowy, a zarazem komunikatywny ustosunkował się prof. Bolesław Balcerowicz (*Sily zbrojne w państwie i stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2006, s. 73). Zaprezentował szereg definicji sojuszu, które zostały przygotowane przez specjalistów z różnych krajów. Charakterystycznym zapisem w definicji tego pojęcia jest to, że każda z układających się (bilateralne czy też wielostronne) stron zgadza się na podjęcie akcji: od enigmatycznie określonej pomocy militarnej, po gwarancje wypowiedzenia wojny lub wysłania kontyngentów wojsk. W innym miejscu prof. Balcerowicz przywołuje definicję A. Wolfersa, według którego sojusz polityczno-militarny to: „przrzeczenie (obietnica) wzajemnej pomocy militarnej między dwoma lub więcej suwerennymi państwami” (*ibidem*, s. 76). Zagadnienia te poruszył również J. Kamiński (*Koalicje wojskowe. Zarys dziejów i współczesność*, Warszawa 1982). Na przestrzeni wieków państwa zawiązywały sojusze czy też koalicje w konfiguracji bilateralnej lub wielostronnej, a najpoważniejszym czynnikiem skłaniającym do ich tworzenia było istnienie lub pojawienie się potencjalnego zagrożenia bezpieczeństwa danego państwa przez konkretnego przeciwnika. Charakterystyczną cechą sojuszu była, jest i będzie, zgodność interesów sojuszników, natomiast gwarancja trwałości wynika z podobieństw systemów politycznych i wojskowych. W świetle powyższych definicji i założeń, w próbach przybliżenia problematyki stosunków polityczno-militarnych polsko-francuskich i miejsca w nich Polskiej Marynarki Wojennej raczej nie powinno się operować pojęciem sojuszu. Nie zawsze postawa Francji w stosunku do Polski odpowiadała treściom zawartym w przywołanych definicjach sojuszu, co zostało potwierdzone wielokrotnie w bardzo krótkim okresie obowiązywania umowy francusko-polskiej.

¹⁴ Wśród przeciwników podpisania umowy byli m.in. sekretarz generalny francuskiego MSZ Philippe Berthelot, a także w pierwszym okresie marszałek Ferdinand Foch, gen. Maxim Weygand, czy też gen. Henri Albert Niessel, zob. M. Pasztor, *Polska w oczach francuskich kół rządowych w latach 1924–1939*, Warszawa 1999, s. 29. Zaproszenie imienne skierowane do Józefa Piłsudskiego zostało przyjęte i udał się on do Francji w towarzystwie ministra spraw zagranicznych Eustachego Sapięhy oraz głównego negocjatora gen. Kazimierza Sosnkowskiego. Rozmowy w Paryżu przebiegały w sposób konstruktywny (prawdopodobnie ze względu na fakt niezaproszenia do rozmów głównych oponentów, tj. marszałka Focha i gen. Weyganda) i w dniu 19 lutego 1921 roku zakończyły się podpisaniem bilateralnego układu politycznego, dwa dni później uzupełnionego tzw. tajną konwencją wojskową. Dopiero na czas podpisania wypracowanego dokumentu zaproszono marszałka Focha, przewodniczącego Wojskowego Komitetu Sojuszniczego w Wersalu, a także szefa francuskiego Sztabu Generalnego gen. Edmonda Buata, ministra skarbu Paula Doumera i przedstawiciela strony polskiej, ministra spraw wojskowych gen. Kazimierza Sosnkowskiego. Szerzej zob. J. Będźmirowski, *Polsko-francuska współpraca polityczno-militarna a Polska Marynarka Wojenna. Od traktatu wersalskiego do konferencji w Locarno*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej” 2011, nr 3, s. 125–147.

francuskiej, tym prędzej stworzymy warunki dogodne dla wykształcenia w kraju personelu marynarki¹⁵.

Francuskie ośrodki szkoleniowe w procesie kształcenia i szkolenia kadr Polskiej Marynarki Wojennej

Od początku było jasne, że w tworzącej się PMW nie można korzystać tylko z kadry oficerskiej przybyłej z flot wojennych państw zaborczych. Przeprowadzona weryfikacja pokazała, że dominowali wśród nich oficerowie z wysokimi stopniami wojskowymi, a także legitymujący się dorobkiem dowódczym. W takim układzie w PMW było więcej „wodzów” niż „Indian” – co mogłoby wpłynąć negatywnie na poziom wykonywanych zadań. Po drugie, nie wszyscy operowali językiem polskim na określonym poziomie. Trzeba było szukać optymalnego rozwiązania¹⁶.

Wobec tych problemów kadrowych, szef DSM podjął decyzję o samodzielnym rozpoczęciu szkolenia oficerów. 20 marca 1921 r. otwarto Tymczasowe Kursy Instruktorskie (TKI) dla oficerów Marynarki Wojennej w Toruniu. Pierwsze trzy kursy ukończyło 39 oficerów, a wśród nich byli: ppor. Karol Kopiec – późniejszy dowódca 1. Samodzielnego Morskiego Batalionu Zapasowego MW, por. Heliodor Laskowski – twórca polskiej artylerii nadbrzeżnej w okresie międzywojennym, oraz kmdr dypl. Marian Majewski – szef sztabu Dowództwa Floty.

Kilka miesięcy trwały prace, aby TKI zastąpić Oficerską Szkołą Marynarki Wojennej (OSMW). 1 października 1922 r. została ona utworzona z miejscem postoju w Toruniu. Problemem, który spędzał sen z powiek ówczesnemu komendantowi tej szkoły, kmdr. ppor. Adamowi Mohuczemu, był brak kadry dydaktycznej. Dlatego też strona polska nalegała, aby w ramach polsko-francuskich porozumień wojskowych, oficerów PMW jak najszybciej skierować na studia i kursy specjalistyczne do Francji.

Odpowiedź strony francuskiej była prawie natychmiastowa. Już w 1921 r. wyznaczono dwa miejsca (choć strona polska liczyła na kilkanaście) na studia sztabowo-operacyjne i hydrograficzne, na które skierowano kmdr. ppor. Eugeniusza Solskiego oraz kpt. mar. Jerzego Kłossowskiego. Program studiów w École de Guerre Navale (Morskiej Szkole Wojennej), opracowany na dwa lata, uwzględniał trwający ponad rok kurs teoretyczny oraz staż – organizowany oddzielnie dla cudzoziemców i oddzielnie dla Francuzów. Była to w pewnym sensie akademia sztabu generalnego, gdyż jej absolwenci po powrocie do kraju otrzymywali tytuł „oficera sztabu generalnego”, a później „oficera dyplomowanego”.

¹⁵ Centralne Archiwum Wojskowe (dalej: CAW), sygn. I.300.21.143, Akta KMW, Pismo szefa DSM z 18.4.1921 r. do ministra spraw wojskowych o konieczności kształcenia we Francji oficerów marynarki, s. 22–23.

¹⁶ Z takimi problemami w XVII w. zetknęły się Prusy. Wówczas to gen. mjr Gerhard von Scharnhorst, uważany za najzdolniejszego oficera sztabowego młodego pokolenia, jako szef komisji położył kres rekrutacji obcokrajowców. By ujednoczyć proces kształcenia oficerów młodszych stopniem, w Berlinie, Królewcu i Wrocławiu powstały szkoły dla kadetów, a w 1810 r. powołano do życia sławną Pruską Akademię Wojenną, zob. B. Perrett, *Dlaczego Niemcy przegrali? Od Fryderyka Wielkiego do Adolfa Hitlera. Historia niemieckiej armii*, tłum. M. Kompanowski, Warszawa 2015, s. 50.

W 1922 r. strona polska wystąpiła z prośbą o skierowanie do funkcjonującej Francuskiej Misji Wojskowej reprezentanta francuskich sił morskich. Było to niezbędne w związku z planowanym rozwojem polskich sił morskich i zakończeniem współpracy z Brytyjską Misją Morską. Chociaż wcześniej został mianowany w Polsce francuski attaché morski, to jednak strona polska uznała za wskazane, aby w miejsce bardzo przepracowanego attaché (pełnił on równocześnie taką funkcję w państwach nadbałtyckich, a planowano mu również przydzielić państwa skandynawskie) powołać stanowisko szefa Francuskiej Misji Morskiej. Rozmowy w tej sprawie z francuskim premierem, ministrem spraw zagranicznych oraz ministrem marynarki zakończyły się sukcesem i wyznaczeniem na to stanowisko kmdr. Charlesa Joliveta (przybył do Polski w marcu 1923 r.). Jednocześnie zlikwidowano stanowisko attaché morskiego¹⁷.

Szef Francuskiej Misji Morskiej kilka dni po objęciu stanowiska spotkał się z Józefem Piłsudskim, podczas którego przekonywał marszałka o niezbędności prac nad budową infrastruktury wojskowej pomimo bliskiej odległości od tzw. korytarza. O powyższym problemie dyskutowano ponownie podczas pobytu w Polsce marszałka Focha. Rozmowy te dały impuls do polsko-francuskich prac w obszarze rozbudowy polskiego potencjału morskiego. Strona francuska świadczyła pomoc w szkoleniu załóg okrętów, opracowywaniu okrętowej dokumentacji bojowej, instrukcji i regulaminów okrętowych oraz w zakresie sprzętu, uzbrojenia – planowano zakup w stocznjach francuskich okrętów dla PMW i udział kapitału francuskiego w budowie portu wojennego w Gdyni. W promowanie i realizację tych przedsięwzięć aktywnie włączył się komandor, późniejszy kontradmirał Jolivet. Warto podkreślić, iż misja, którą kierował, nie była zbyt liczna: w 1925 r. stan jej wynosił aż 4 osoby (cała Francuska Misja Wojskowa w Polsce liczyła w tym czasie 43 oficerów)¹⁸.

Wydawało się, że wszystkie działania na płaszczyźnie wojskowej w relacjach polsko-francuskich będą zmierzały w dobrym kierunku. Niestety dla wielu francuskich polityków wciąż sprawą zasadniczą było dążenie za wszelką cenę do „znormalizowania” stosunków dyplomatycznych z Niemcami.

Mimo kolejnych zawirowań na scenie politycznej we Francji, kontynuowano prace w obszarze wojskowej współpracy polsko-francuskiej. W świetle wizyt i wstępnych ustaleń oraz zobowiązań płynących ze strony francuskiej, KMW przystąpiło do prac nad kolejnym planem rozbudowy floty wojennej. Został on przygotowany w latach 1924–1925, realizację przewidywano na lata 1925–1928. Plan zakładał zakup 9 okrętów podwodnych i okrętu bazy dla nich, zakup min morskich oraz budowę warsztatów i urządzeń portowych dla potrzeb polskiej i francuskiej floty wojennej. Uzasadnienie było następujące:

plan ma na celu utworzenie na Bałtyku oddziału łodzi podwodnych, które by w wypadku wojny z Niemcami lub Niemcami i Rosją mogły zagrozić komunikacjom morskim Niemiec z Prusami Wschodnimi, względnie z Rosją i vice versa. Jest on ułożony

¹⁷ T. Schramm, *Francuskie misje wojskowe w państwach Europy Środkowej 1919–1938*, Poznań 1987, s. 111.

¹⁸ H. Bułhak, *Polska – Francja. Z dziejów sojuszu 1922–1939*, cz. I: 1922–1932, Warszawa 1993, s. 220, 255–256, 286,

tak, że w wypadku wojny z Niemcami lub Niemcami i Rosją przeciwnik zajmie nasze Wybrzeże¹⁹.

Widać więc, że w planach wykorzystania sił morskich w wypadku konfliktu zbrojnego uwzględniano możliwość utraty polskiego wybrzeża, a także odstąpiono od tzw. blokowania sił morskich przeciwnika w jego bazach i portach na rzecz aktywnych działań na trasach żeglugowych przeciwnika i niszczenia jego sił.

W okresie międzywojennym dyplomy École de Guerre Navale uzyskali: Eugeniusz Solski, Stefan Frankowski, Rafał Czeczott, Jerzy Kłossowski, Roman Stankiewicz, Tadeusz Stoklasa, Romuald Gintowt-Dziewałowski, Marian Majewski, Włodzimierz Steyer, Adam Mohuczy. Oficerowie ci w późniejszym czasie piastowali szereg ważnych funkcji w PMW: kmdr por. E. Solski był w składzie polskiej delegacji na konferencji rozbrojeniowej w Genewie; kontradm. A. Mohuczy – dowódca powojennej Marynarki Wojennej; kmdr (później kontradm.) S. Frankowski – dowódca Morskiej Obrony Wybrzeża; kontradm. W. Steyer – dowódca powojennej Marynarki Wojennej; kmdr por. R. Stankiewicz – dowódca dywizjonu kontrtorpedowców; kmdr por. R. Czeczott – czołowy teoretyk taktyki PMW, autor wielu opracowań z dziedziny taktyki okrętów podwodnych, fortyfikacji i obrony wybrzeża; kmdr T. Stoklasa – komendant Szkoły Podchorążych MW i attaché morski w Londynie; kmdr M. Majewski – szef Sztabu Dowództwa Floty (podpisywał w imieniu kontradm. Józefa Unruga kapitulację Helu, 1 października 1939 r. w Grand Hotelu w Sopocie).

W latach 1921–1925 we Francji realizowano także inne studia i kursy dla oficerów PMW: w Centre des Hautes Études Navales (Centrum Wyszkożenia Wyższych Dowódców, kmdr Czesław Petelenz jako jedyny oficer PMW ukończył tę szkołę); w École de Guerre Navale, École des Officiers Canoniers Navale (Morskiej Szkole Artylerii), École des Officiers Torpilleurs (Morskiej Szkole Torpedowej), École Marine d'Aéronautique (Morskiej Szkole Aeronautycznej), École Supérieure de Construction Naval (Wyższej Szkole Budowy Okrętów). Oficerów kierowano również na studia do École du commissariat (Morskiej Szkoły Komisarzy) (kwatermistrzów), École de Navigation Sous-Marine (Morskiej Szkoły Podwodnego Pływania, uruchomionej 1 grudnia 1927 r., w której podczas trzech zorganizowanych kursów przeszkolono 12 oficerów) oraz na kursy: hydrograficzne, torpedowe, nurkowe itp. Warunki ubiegania się i przebieg nauki w morskich szkołach wojennych we Francji przedstawia tabela 1.

W latach 1925–1936 studia i kursy ukończyło we Francji ponad 120 polskich oficerów, m.in.:

- École d'Application d'Artillerie Navale (Morska Szkoła Artylerii): kpt. Heliodor Jan Laskowski, kpt. Bohdan Ludomir Wroński, kpt. Jerzy Mroczkowski;
- École de Navigation Sous-Marine: por. Brunon Jabłoński, por. Henryk Kłoczowski, por. Bogusław Krawczyk, kpt. Eugeniusz Pławski, kpt. Aleksander Mohuczy, por. Władysław Salamon;
- École des Officiers Torpilleurs: por. Brunon Jabłoński, por. Jan Bartlewicz;
- École des Officiers Canoniers Navale: por. Leonard Piątkowski i, por. Marian Romanowski, por. Jerzy de Latour;

¹⁹ S. Ordon, *Polska Marynarka Wojenna w latach 1918–1939. Problemy prawne i ekonomiczne*, Gdynia 1966, s. 61.

- Service Hydrographiques (14,5-miesięczny kurs teoretyczny i staż praktyczny): kpt. Kazimierz Śliwowski;
- École de Navigation Sous-Marine: kpt. Hilary Sipowicz i por. Józef Trybał;
- kurs pływania podwodnego: kmdr ppor. Alojzy Czesnowicki, kmdr ppor. Stanisław Kamiński, ppor. Józef Minkiewicz, kpt. Zdzisław Śladkowski, kpt. Józef Trybał;
- École du Genie Maritime (Szkoła Inżynierii Morskiej): ppor. Tadeusz Berdysiński, por. Seweryn Bukowski, ppor. Tadeusz Jakiel, ppor. Stanisław Uniechowski-Radogost, por. Władysław Wolski, por. Zbigniew Wroczyński;
- École Supérieure d'Electricite (Wyższa Szkoła Elektrotechniczna): kmdr ppor. Walerian Antonowicz, ppor. Franciszek Rydzewski;
- École des Ingenieurs Mecaniques de La Marine (Szkoła Inżynierów Mechaników Morskich): ppor. Feliks Jasłowski;
- École Supérieure de Construction Naval: por. Michał Gierzod.

Tabela 1. Warunki ubiegania się o zakwalifikowanie i przebieg nauki w morskich szkołach wojennych we Francji

Nazwa szkoły	Warunki, jakie musiał spełniać kandydat	Przebieg studiów, czas trwania
École de Guerre Navale (Morska Szkoła Wojenna)	Oficerowie korpusu morskiego w stopniu kmdr. ppor. i kpt., którzy nie przekroczyli 35 lat i mieli cenzus pływania	Kurs teoretyczny: 12 mies., praktyka: 4–6 mies.
École des Officiers Torpilleurs (Morska Szkoła Torpedowa)	Oficerowie korpusu morskiego w stopniu kpt. i por.; do 30 lat	Kurs teoretyczny: 5,5 mies., praktyka: 3,5–5 mies.
École d'Application d'Artillerie Navale (Morska Szkoła Artylerii)	Oficerowie korpusu morskiego w stopniu kpt. i por.; do 30 lat	Kurs teoretyczny: 6 mies., praktyka: 3–6 mies.
École de Navigation Sous-Marine (Morska Szkoła Podwodnego Pływania)	Oficerowie korpusu morskiego w stopniu kpt. i por.; do 30 lat	Kurs teoretyczny: 4–6 mies., praktyka: 4 mies.
École d'Application des Enseignes de Vaisseau (Morska Szkoła Aplikacyjna dla Podchorążych)	Nowo mianowani podporucznicy korpusu morskiego Szkoły Podchorążych MW	10 mies. zaokrętowania na krążowniku szkolnym
Morska Szkoła Komisarzy (École du commissariat)	Wyznaczeni oficerowie w stopniu kpt. lub por.; do 35 lat	24 mies.

Źródło: C. Ciesielski, *Szkolnictwo Marynarki Wojennej w latach II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1974, s. 155.

Kursy w różnych specjalnościach, m.in. torpedowej, podwodnego pływania, artylerii morskiej, ukończyła również niemal taka sama liczba podoficerów. Ponadto w latach 1925–1929 kilkunastu absolwentów Szkoły Podchorążych Marynarki Wojennej zostało skierowanych na roczne pływanie aplikacyjne (Morska Szkoła Aplikacyjna dla Podchorążych) na krążowniku szkolnym „Jeanne d'Arc”. Byli to m.in. ppor.

Kazimierz Szalewicz, ppor. Józef Puczyna, ppor. Michał Żebrowski, ppor. Marian Kadulski, ppor. Bogusław Krawczyk, ppor. Bohdan Wroński, ppor. Adam Rychel, ppor. Brunon Jabłoński, ppor. Władysław Salamon, por. Stanisław Dzienisiewicz i por. Konrad Namieśniowski (ci dwaj ostatni zostali przyjęci do OSMW w 1923 r. bez egzaminów wstępnych, już jako oficerowie: Dzienisiewicz był por. kawalerii, Konrad Namieśnikowski – por. piechoty)²⁰.

Tabela 2. Liczba oficerów PMW – absolwentów francuskich szkół wojskowych w latach 1921–1933

Nazwa szkoły	1921–1924	1925–1928	1929–1933	Razem
Centre des Hautes Études Navales (Centrum Wyszolenia Wyższych Dowódców)	–	1	–	1
École de Guerre Navale (Morska Szkoła Wojenna)	1	6	2	9
École d'Application d'Artillerie Navale (Morska Szkoła Artylerii)	1	7	6	14
École des Officiers Torpilleurs (Morska Szkoła Torpedowa)	5	7	13	25
École de Navigation Sous-Marine (Morska Szkoła Podwodnego Pływania)	–	6	12	18
École Supérieure d'Electricité (Wyższa Szkoła Elektrotechniczna)	–	1	–	1
École du commissariat (Morska Szkoła Komisarzy)	–	5	4	9
École Marine d'Aéronautique (Morska Szkoła Aeronautyki)	1	–	–	1
École Supérieure de Construction Naval (Wyższa Szkoła Budowy Okrętów)	1	2	2	5
École d'Application des Enseignes de vaisseau (pływanie aplikacyjne na „Jeanne D'Arc”)	–	10	29	39
Razem	9	45	68	122

Źródło: opracowanie własne na podstawie: W. Biątek, T. Struniewski, *Wyższa Szkoła Marynarki Wojennej imienia Bohaterów Westerplatte*, Gdynia 1978, s. 45–46; C. Ciesielski, *Szkolnictwo...*, s. 16.

Należy zwrócić uwagę na fakt, że liczba oficerów PMW uczestniczących w studiach i kursach we francuskich wojskowych uczelniach i ośrodkach szkoleniowych znacznie wzrosła w drugiej połowie lat 20., co wynikało z rozpoczęcia budowy w stocznjach francuskich okrętów dla polskiej floty wojennej.

Jest to o tyle ciekawe, że po zajęciu negatywnego stanowiska wobec zamachu majowego (1926 r.) PMW została „ukarana” przez wpływowych apologetów Piłsudskiego ograniczeniem środków finansowych na jej rozwój. Potwierdzały to „Wytyczne do badania zagadnień specjalnych” z czerwca 1928 r. (opracowane osobiście przez Piłsudskiego), w których czytamy:

gdy mamy do czynienia z państwem o skromnym budżecie i o ludności tak z morzem nie obytej, jak Polska, to jakiegokolwiek przypuszczenie o szybkości rozbudowy floty

²⁰ CAW, sygn. I.300.21.264, Akta KMW, s. 12–16; zob. *Kadry morskie...*, s. 149–150.

i zwiększenie jej celów poza skromną, lecz nadzwyczaj cenną prawdę o obronie niewielkiego wybrzeża morza, które posiadamy, sięgać trudno²¹.

Oficerowie PMW powracający ze studiów lub kursów z Francji informowali swoich przełożonych, że dostęp do wielu informacji, szczególnie z dziedziny techniki, taktyki i szeroko rozumianej morskiej sztuki wojskowej był utrudniony (najnowsze osiągnięcia francuskiej myśli wojskowej były dostępne tylko dla oficerów francuskiej marynarki), a programy realizowane podczas studiów – zostały okrojone w porównaniu z programami obowiązującymi oficerów francuskiej marynarki wojennej. Absolwenci w swoich sprawozdaniach informowali, że zasób wiedzy, jaki wynieśli ze szkół francuskich, był raczej efektem ich zapału i gorliwości w zdobywaniu wiedzy niż zasługą francuskich wykładowców i instruktorów prowadzących zajęcia²². Widać więc, że sojusznik nie do końca miał zaufanie do naszych oficerów, a także nie był przekonany o zasadności przyszłej współpracy na Bałtyku w trakcie konfliktu zbrojnego.

Z początkiem lat 30. KMW już tylko sporadycznie kierowało oficerów PMW na studia i kursy do Francji. W planie szkolenia kadr na 1931 r. uwzględniono skierowanie do francuskich wojskowych ośrodków szkoleniowych 13 oficerów, w kolejnym roku – 10, a w 1933 r. – zaledwie 7²³.

W latach 1933–1934 w PMW pojawia się kryzys zaufania do francuskiego sprzętu i uzbrojenia, głównie na podstawie negatywnej oceny wartości taktyczno-technicznej dostarczonych niszczycieli i okrętów podwodnych. Również na arenie międzynarodowej obserwuje się spadek prestiżu Francji. W tym samym czasie w Polsce zmienia się orientacja polityki zagranicznej, ukierunkowanej odtąd na odnowienie kontaktów z Wielką Brytanią. Niewątpliwie do osłabienia sojuszu z Francją w 1934 r. przyczyniło się podpisanie deklaracji polsko-niemieckiej o niestosowaniu przemocy oraz umowy o wzajemnym wyrzeczeniu się agresywnej propagandy, zakończeniu wojny celnej oraz przestrzeganiu praw Polaków w Gdańsku.

Taka sytuacja wymogła decyzję o uruchomieniu własnych kursów specjalistycznych²⁴ w oparciu o bazę dydaktyczną Szkoły Podchorążych Marynarki Wojennej (SPMW, do 1928 r. OSMW), a także absolwentów szkół francuskich – wielu z nich objęło później szereg ważnych stanowisk w PMW, niektórzy jako wykładowcy przekazywali zdobytą wiedzę młodszym oficerom na zajęciach i w artykułach publikowanych w „Przeglądzie Morskim” – periodyku niezwykle popularnym wśród kadry oficerskiej PMW.

W czasie pogarszania się współpracy wojskowej z Francją, PMW miała już pewną liczbę absolwentów École de Guerre Navale i rozpoczęła działania mające na celu uruchomienie szkolenia dla oficerów morskich w zakresie taktyki oraz organizacji

²¹ CAW, Akta GISZ, sygn. 302.4.1934, Wytyczne do badania zagadnień specjalnych z 5.6.1928 r.; por. B. Zalewski, *Zadania operacyjne Polskiej Marynarki Wojennej w latach 1918–1939*, „Biuletyn Historyczny Muzeum Marynarki Wojennej” 1995, nr 14, s. 34.

²² C. Ciesielski, *Szkolnictwo...*, s. 163.

²³ W. Białek, T. Struniewski, *Wyższa Szkoła Marynarki Wojennej imienia Bohaterów Westerplatte*, Gdynia 1978, s. 47; C. Ciesielski, *Szkolnictwo...*, s. 161.

²⁴ Już w 1929 r. o zasadności stworzenia ośrodka wiedzy taktycznej Marynarki Wojennej pisał kmrdr por. dypl. S. Frankowski (*Projekt przebiegu służby naszych oficerów*, „Przegląd Morski” 1929, nr 3, s. 234–235).

służby w sztabie. Autorem takiej propozycji był kmdr ppor. dypl. Jerzy Kłossowski, który w piśmie z grudnia 1932 r. do szefa KMW tak ją umotywował:

ubiegłe dziesięć lat istnienia floty wojennej odznaczają się jałowością intelektualną w kierunku studiów operacyjnych. Nie tylko brak odpowiednich jednostek był przyczyną tego zjawiska, lecz również bierność intelektualna korpusu oficerskiego. Z jednej strony wśród korpusu oficerskiego pokutują jeszcze indywidualne wrażenia i poglądy z okresu ubiegłej wojny światowej, będące w większości anachronizmami w obecnej chwili, a z drugiej strony rozwijały się jednostronne zamiłowania w służbie w kierowaniu wyłącznie morsko-nawigacyjnym²⁵.

Podstawowym celem kursów – zarówno wg Frankowskiego, jak i Kłossowskiego – miało być zaprezentowanie oficerom PMW nowoczesnych poglądów na taktykę sił morskich oraz osiągnięć w tym zakresie marynarek wojennych innych państw. Argumenty wspomnianych oficerów trafiły na podatny grunt w KMW i rozpoczął się proces uruchamiania i realizowania kursów taktycznych, które odbywały się z wykorzystaniem bazy SPMW.

To m.in. dzięki oficerom – absolwentom francuskich uczelni wojskowych uruchomiono szereg kursów specjalistycznych dla oficerów PMW: Kurs Oficerów Artylerii Morskiej, Kurs Oficerów Sygnałowych, Kurs Oficerów Broni Podwodnej, Oficerski Kurs Nawigacyjny, Kurs Oficerów Obserwatorów Lotnictwa Morskiego, a w późniejszym czasie Kurs Oficerów Podwodnego Pływania. Kursy pozwalały na zdobycie tytułu specjalisty i podniesienie poziomu kwalifikacji bez konieczności wyjazdu do zagranicznych ośrodków szkoleniowych.

Ostatnim zorganizowanym przed wojną (od 1 stycznia 1938 r.) był Wyższy Kurs Taktyczny Marynarki, którego kierownikiem został kmdr por. dypl. T. Stoklasa, a zastępcą kmdr ppor. dypl. R. Gintowt-Dziewałtowski. Program dwuletniego kursu odpowiadał programowi École Supérieure de Guerre (Wyższej Szkoły Wojennej). Dzięki staraniom KMW absolwenci przerwanej przez wojnę kursu na mocy rozporządzenia ministra obrony narodowej z 12.10.1944 r. uzyskali prawa absolwentów Wyższej Szkoły Wojennej.

W latach 30. kursy taktyczne oraz Wyższy Kurs Taktyczny Marynarki ukończyło 29 oficerów PMW²⁶. Zasadniczo uczestnikami kursów taktycznych byli dowódcy okrętów, natomiast wykłady prowadzili oficerowie dyplomowani PMW (w znacznej części absolwenci francuskich morskich uczelni wojskowych) oraz specjaliści z poszczególnych dziedzin, szczególnie uzbrojenia morskiego. W programach kursów główny nacisk położono na elementy charakterystyczne dla bałtyckiego teatru działań, z uwzględnieniem specyfiki polskiego wybrzeża i stan floty wojennej.

W tym miejscu należy wspomnieć o kmdr ppor. R. Czeczocie, który uważany jest za twórcę znakomitych opracowań związanych z budowaniem bezpieczeństwa morskiego państwa. W 1931 r. wydano jego studium *Obrona wybrzeża*, w którym we wstępie stwierdził:

Studjum to zostało podjęte z tego powodu, że Polska, mające rozciągnięte granice lądowe, posiadała również i wybrzeże morskie; wybrzeże to ma dla Polski tak doniosłe

²⁵ C. Ciesielski, *Szkolnictwo...*, s. 184.

²⁶ Archiwum Marynarki Wojennej w Gdyni, sygn. 6/49/6, s. 108; por. *Kadry morskie...*, s. 158.

znaczenie gospodarcze i wojskowe, ze sprawa jego obrony staje się zagadnieniem o pierwszorzędym znaczeniu²⁷.

Również kmdr J. Kłossowski w swoich opracowaniach opowiadał się za współdziałaniem strategicznym w obronie wybrzeża. Uważał, że w takich sytuacjach siły morskie i lądowe powinny działać pod wspólnym dowództwem²⁸. Był autorem cyklu artykułów pod wspólnym tytułem *Strategia morska według dzieła admirała Castex'a „Theories strategiques”*. Francuski admirał Raoul Castex uważany był za twórcę „zmodernizowanej istoty strategii morskiej, nadającej jej współczesną formę”²⁹. A więc mamy do czynienia z przeniesieniem francuskiej morskiej myśli wojskowej na grunt PMW.

Inny absolwent francuskiej uczelni wojskowej, kmdr dypl. E. Solski, podkreślał znaczenie floty wojennej w potencjalnym konflikcie zbrojnym i spoczywającą na niej odpowiedzialności za bezpieczeństwo morskiej granicy państwa i tras żeglugowych wiodących do polskich portów³⁰.

Także kmdr W. Steyer, znana postać PMW, w swoich artykułach zamieszczanych na łamach „Przeglądu Morskiego” zwracał uwagę na konieczność dopasowania do polskiej rzeczywistości wykorzystywanych w innych państwach inicjatyw na rzecz budowy okrętów nawodnych, w tym okrętów linowych (zbiórki pieniędzy, propagowanie zasadności posiadania floty wojennej itp.). Uważał, że sukces jest po stronie tych flot, które w czasie konfliktu zbrojnego prowadzą na morzu działania zaczepne³¹.

Wymienionym teoretykom wojskowym zasadniczo chodziło o opracowanie koncepcji dotyczącej przypuszczalnego zasięgu wojny, czasu jej trwania, a także uczestniczących w niej sił i środków. Do wspomnianej grupy dołączył kmdr por. M. Majewski, który w jednym ze swoich artykułów zaproponował, aby polska flota wojenna miała znaczący udział w systemie obrony państwa. Zwrócił też uwagę na wspólne działanie wszystkich rodzajów sił zbrojnych³².

Sprawami związanymi z działaniem okrętów zajął się kmdr S. Frankowski. W artykule *Okręty wojenne i ich uzbrojenie w dobie dzisiejszej* przeprowadził taktyczną analizę współczesnego okrętu wojennego, a także zajął się kwestią jego obrony z wykorzystaniem broni podwodnej³³.

Wielu absolwentów francuskiej uczelni objęło znaczące funkcje dowódcze w PMW – a swoją teoretyczną wiedzę próbowali zastosować w praktyce. Niestety brak środków finansowych, a także nieprzychylność decydentów w Ministerstwie Spraw Wojskowych i Sztabie Głównym WP nie pozwoliły na realizację ich

²⁷ R. Czeczott, *Obrona wybrzeża*, Warszawa 1931. Cztery lata później Czeczott wydał studium historycznowojskowe *Wojna morska na Bałtyku 1914–1918*, Warszawa 1935.

²⁸ Szerzej zob. B. Zalewski, *Polska morska myśl wojskowa 1918–1989*, Gdynia 2000, s. 245–256 (Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej, nr 141A).

²⁹ *Ibidem*, s. 195, przypis 175 i 176.

³⁰ E. Solski, *Znaczenie Marynarki Wojennej w obronie kraju w dobie przedwojennej i dziś*, „Przegląd Morski” 1934, z. 64, s. 331–340.

³¹ W. Steyer, *Działalność zaczepna na drogach morskich*, „Przegląd Morski” 1934, z. 66, s. 660–665.

³² M. Majewski, *Pierwszy okres przyszłej wojny*, „Przegląd Morski” 1936, z. 84, s. 188; zob. B. Zalewski, *Polska morska myśl...*, s. 208.

³³ Zob. *Ibidem*, s. 210.

zamierzeń. Decydenci w zielonych mundurach znali się na wszystkich rodzajach sił zbrojnych – tak jak i dziś. Tylko nie czuli się odpowiedzialni za efekty.

Wśród absolwentów studiów i kursów organizowanych przez dowództwo francuskiej marynarki wojennej było także 17 oficerów służb technicznych PMW³⁴. Ukończyli oni następujące szkoły:

- École du Genie Maritime: ppor. mar. Tadeusz Mieczysław Berdysiński, ppor. Tadeusz Witold Jekiel, ppor. mar. inż. Stanisław Uniechowski-Radogost, por. mar. Władysław Wolski, por. mar. Zbigniew Wroczyński;
- École Superieure d'Electricite w Paryżu: kmdr ppor. Walerian Antonowicz, ppor. mar. Franciszek Rydzewski;
- École des Ingenieurs Mecaniques de La Marine: ppor. mar. Feliks Jasłowski;
- École Superieure de Construction Naval: por. mar. inż. Michał Ludwik Gierzod;
- kurs podwodnego pływania (obsługa napędów okrętowych): kmdr ppor. inż. Alojzy Czesnowicki, kmdr ppor. inż. Stanisław Kamieński, ppor. mar. inż. Józef Minkiewicz, kpt. mar. inż. Zdzisław Romuald Śladkowski, kpt. mar. inż. Józef Trybel;
- kurs oficerów mechaników okrętów podwodnych: kpt. mar. inż. Hilary Sipowicz;
- kurs aplikacyjny inżynierski na krążowniku „Jeanne d'Arc”: ppor. mar. Henryk Zdzieniecki;
- Centre de Formation en Communications Navales Français (Centrum Szkolenia Łączności Marynarki Francuskiej): por. mar. Adolf Zelenay³⁵.

Po powrocie do kraju zostali skierowani na ważne stanowiska służbowe w PMW. Ich wiedza została wykorzystana w pracach komisji nadzoru budowy okrętów dla PMW we Francji (W. Antonowicz, A. Czesnowicki, M.L. Gierzod, T.W. Jekiel, S. Uniechowski-Radogost, Z. Wroczyński); S. Bukowski był m.in. członkiem komisji odbiorczych ORP „Wicher” i ORP „Ryś”, a później został oddelegowany do Szwecji celem zapoznania się z pracami stocznioowymi, uczestniczył również w opracowaniu założeń do budowy okrętów z serii „Gromów”; A. Czesnowicki był szefem Służby Technicznej Floty Pińskiej, a także kierownikiem Wydziału Mechanicznego Służby Technicznej KMW; Józef Minkiewicz był m.in. pierwszym oficerem mechanikiem ORP „Sęp” w budowie, przeprowadził okręt w trakcie prób z Horten do Gdyni; Zdzisław Śladkowski był szefem Służby Technicznej Dowództwa Floty i kierownikiem Samodzielnego Referatu Mechanicznego i Elektrycznego Służby Technicznej KMW, po wojnie został kierownikiem Sekcji Planowania Zaopatrzenia, następnie szefem Techniki i Uzbrojenia MW, a już jako emeryt pracował w Centralnym Biurze Konstrukcji Okrętowych w Gdańsku³⁶.

Kształcenie i szkolenie kadry i załóg okrętowych we francuskich uczelniach i ośrodkach szkoleniowych było niewątpliwie efektywne. Potwierdza to m.in. wypowiedź gen. dyw. Józefa Rybaka, szefa inspekcji oceniającej pracę dowódcy floty i podporządkowany mu stan osobowy. W protokołach dokonano oceny oficerów, którzy byli absolwentami wielomiesięcznych kursów we Francji. Stwierdzono m.in.: „oficerowie owi są dobrze wykształceni i cechuje ich wysoki poziom wiedzy technicznej, walory te nie są wykorzystywane w powodu braku sprzętu, a częściowo

³⁴ Stanowili około 18% wszystkich absolwentów, zob. CAW, sygn. I.300.21.264, Akta KMW, s. 112–116; por. *Kadry morskie...*, s. 149–150.

³⁵ *Ibidem*, s. 166, 513, 526.

³⁶ *Ibidem*, s. 481, 483, 488, 492, 500, 508.

także wskutek złej organizacji³⁷. W dalszej części tego protokołu gen. dyw. J. Rybak „nie omieszczał przy tym zwrócić uwagi na fakt, że w PMW służy o wiele więcej oficerów wykształconych w zagranicznych szkołach i na specjalistycznych kursach we Francji, niż w armii lądowej”³⁸.

Szkoły i kursy w Wielkiej Brytanii i Francji w okresie międzywojennym ukończyło 127 oficerów PMW (co stanowiło około 30% korpusu oficerskiego) oraz prawie tyle samo podoficerów. W tej grupie było 60% oficerów młodszych z których 27% ukończyło kursy dotyczące artylerii morskiej; 21% – broni podwodnej; 19% szkoliło się na oficerów sygnałowych; a po 15% – na oficerów lotnictwa morskiego i nawigacji³⁹. Część z nich objęła wysokie stanowiska dowódcze w Polskiej Marynarce Wojennej, a niektórzy sprawowali je jeszcze w latach 1945–1950⁴⁰.

Podsumowanie

Wypracowany w latach międzywojennych system kierowania oficerów PMW do zagranicznych wojskowych ośrodków szkoleniowych był niekwestionowanym osiągnięciem Polskiej Marynarki Wojennej. Na studia i kursy starano się kierować głównie prymusów Oficerskiej Szkoły Marynarki Wojennej, dla których ukończenie jednej z uczelni francuskich lub kursu specjalistycznego stanowiło klucz do kariery. Potwierdzają to dalsze losy wielu z nich w okresie międzywojennym, wojennym oraz po zakończeniu II wojny światowej.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Marynarki Wojennej w Gdyni:

Akta Departamentu dla Spraw Morskich, Akta Kierownictwa Marynarki Wojennej.

Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie:

Akta Departamentu dla Spraw Morskich, Akta Kierownictwa Marynarki Wojennej, Akta Generalnego Inspektoratu Sił Zbrojnych.

Opracowania

Balcerowicz B., *Siły zbrojne w państwie i stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2006.

Będźmirowski J., *Morskie szkolnictwo wojskowe w Polsce jako komponent systemu bezpieczeństwa państwa. Od niepodległości do transformacji ustrojowej*, Gdynia 2008.

Będźmirowski J., Zieliński M., *Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich w służbie Polskiej Marynarki Wojennej (1979–2009)*, Gdynia 2009.

³⁷ M. Borowiak, *Admirał. Biografia Józefa Unruga*, Gdańsk 2004, s. 150.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*, s. 182.

⁴⁰ Z. Machaliński, *Admirałowie polscy 1919–1950*, Gdańsk 1993; C. Ciesielski, *Twórcy Polskiej Marynarki Wojennej 1918–1951*, Gdańsk 1995.

- Będźmirowski J., Słowi K., *40 lat Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich*, Gdynia 2019.
- Będźmirowski J., *Francuskie i brytyjskie wojskowo-morskie uczelnie oraz ośrodki szkoleniowe uczestniczące w kształceniu oficerów korpusu technicznego Polskiej Marynarki Wojennej*, [w:] *Kształcenie oficerów korpusu technicznego Polskiej Marynarki Wojennej w latach 1931–2006*, red. J. Będźmirowski, Gdynia 2006.
- Będźmirowski J., *Wkład flot sojuszniczych w przygotowanie specjalistyczne załóg okrętowych PMW w latach 1920–1991*, [w:] *Polska Marynarka Wojenna w realizacji sojuszy polityczno-wojskowych państwa w latach 1918–2004*, red. A. Drzewiecki, Gdynia 2006.
- Będźmirowski J., *Marynarka wojenna w polskiej polityce zagranicznej w latach 1918–1947*, Gdańsk 2012.
- Będźmirowski J., *Polsko-francuska współpraca polityczno-militarna a Polska Marynarka Wojenna. Od traktatu wersalskiego do konferencji w Locarno*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej” 2011, nr 3.
- Białek W., Struniewski T., *Wyższa Szkoła Marynarki Wojennej imienia Bohaterów Westerplatte*, Gdynia 1978.
- Borowiak M., *Admirał. Biografia Józefa Unruga*, Gdańsk 2004.
- Bułhak H., *Polska – Francja. Z dziejów sojuszu 1922–1939*, cz. I: 1922–1932, Warszawa 1993.
- Ciechanowski J., *Wielka Brytania i Polska. Od Wersalu do Jałty*, Pułtusk 2008.
- Ciesielski C., *Twórcy Polskiej Marynarki Wojennej 1918–1951*, Gdańsk 1995.
- Ciesielski C., *Szkolnictwo Marynarki Wojennej w latach II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1974.
- Czczott R., *Obrona wybrzeża*, Warszawa 1931.
- Czczott R., *Wojna morska na Bałtyku 1914–1918*, Warszawa 1935.
- Davies N., *Lloyd George i Polska 1919–1920*, tłum. K. Bałaban, Gdańsk 2000.
- Frankowski S., *Projekt przebiegu służby naszych oficerów Marynarki Wojennej*, „Przegląd Morski” 1929, nr 3.
- Graczyk M., *Admirał Świrski*, Gdańsk 2007.
- Janowski A., *Szkolenie polskich oficerów w marynarkach obcych w latach 1920–1930*, „Przegląd Morski” 1980, nr 9.
- Kadry morskie Rzeczypospolitej*, t. II: *Polska Marynarka Wojenna*, cz. I: *Korpus oficerów 1918–1947*, red. J.K. Sawicki, Gdynia 1996.
- Karski J., *Wielkie mocarstwa wobec Polski 1919–1945. Od Wersalu do Jałty*, tłum. E. Morawiec, Warszawa 1992.
- Komorowski A., Nawrot D., Przybylski J., *Absolwenci uczelni Polskiej Marynarki Wojennej 1922–1997*, Gdynia 1998.
- Korytowski K., *O szkoleniu przyszłych oficerów Marynarki Wojennej*, „Przegląd Morski” 1930, nr 14.
- Łukasik-Duszyńska M., *Brytyjskie poselstwo donosi... Posłowie brytyjczyści wobec stosunków Polski z państwami bałtyckimi w latach 1920–1926*, Warszawa 2008.
- Machaliński Z., *Admirałowie polscy 1919–1950*, Gdańsk 1993.
- Majewski M., *Pierwszy okres przyszłej wojny*, „Przegląd Morski” 1936, z. 84.
- Mroczo M., *Polska myśl zachodnia 1918–1939. Kształtowanie i upowszechnianie*, Poznań 1986.
- Ordon S., *Polska Marynarka Wojenna w latach 1918–1939. Problemy prawne i ekonomiczne*, Gdynia 1966.
- Pasztor M., *Polska w oczach francuskich kół rządowych w latach 1924–1939*, Warszawa 1999.

- Perrett B., *Dlaczego Niemcy przegrali? Od Fryderyka Wielkiego do Adolfa Hitlera. Historia niemieckiej armii*, tłum. M. Kompanowski, Warszawa 2015.
- Schramm T., *Francuskie misje wojskowe w państwach Europy Środkowej 1919–1938*, Poznań 1987.
- Skinder-Suchcitz T., *Rok 1939. Polsko-brytyjska polityka morska*, Warszawa–Londyn 1997.
- Skrzypek A., *Związek Bałtycki. Litwa, Łotwa, Estonia i Finlandia w polityce Polski i ZSRR w latach 1919–1925*, Warszawa 1972.
- Skubiszewski K., *Zachodnia granica Polski*, Gdańsk 1969.
- Solski E., *Znaczenie Marynarki Wojennej w obronie kraju w dobie przedwojennej i dziś*, „Przegląd Morski” 1934, z. 64.
- Steyer W., *Działalność zaczepna na drogach morskich*, „Przegląd Morski” 1934, z. 66.
- Zalewski B., *Polska morska myśl wojskowa 1918–1989*, Gdynia 2000 (Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej, nr 141A).

Aspekty polityczne kształcenia oficerów Polskiej Marynarki Wojennej w zagranicznych ośrodkach szkoleniowych i ich rola w budowaniu systemu bezpieczeństwa morskiego państwa w XX wieku

Część I: Dwudziestolecie międzywojenne Streszczenie

W artykule zaprezentowano, w formie skrótowej, proces kształcenia i szkolenia kadr Polskiej Marynarki Wojennej w brytyjskich i francuskich ośrodkach szkoleniowych w okresie międzywojennym. Dzięki kadrze PMW – absolwentom ośrodków szkoleniowych w Wielkiej Brytanii i (przede wszystkim) Francji – udało się w krótkim czasie przygotować kadrę dydaktyczną dla Oficerskiej Szkoły Marynarki Wojennej, późniejszej Szkoły Podchorążych MW, wykształcić specjalistów okrętowych, dowódców okrętów i sztabów, a także wypracować polską morską myśl wojskową. Wielu z nich potwierdziło wysokie kwalifikacje dowódcze i specjalistyczne w czasie II wojny światowej.

Słowa kluczowe: sojusze polityczno-militarne na Bałtyku, sytuacja polityczno-militarna w Europie w latach 1919–1939, szkolenie kadr PMW w zagranicznych szkołach wojskowych

Political Aspects of the Education of Polish Navy Officers in Foreign Training Centers and their Role in Building the Maritime Safety System of the State in the 20th Century

Part I: Interwar Period

Abstract

This article presents, in summary form, the process of education and training of the personnel of the Polish Navy in training centers of the British and French navy in the interwar period. Thanks to the personnel of the Polish Navy – comprised of graduates of the training centers based in Great Britain and (above all) France – it was possible to swiftly prepare teaching staff for the Officer School of the Navy, later known as the Cadet School of the Navy, to educate ship specialists, commanders of ships and staff, as well as

to develop the Polish maritime military thought. Many of them confirmed their high level of command and expert qualifications during World War II.

Key words: political-military alliances in the Baltic Sea, political-military situation in Europe in the years 1919–1939, training of personnel of the Polish Navy at foreign military schools

Politische Aspekte der Bildung der Offiziere der Polnischen Kriegsmarine in den ausländischen Bildungszentren und ihre Rolle beim Aufbau des Sicherheitssystems im Seeverkehr des Staates im XX. Jahrhundert
Teil I: Zwischenkriegszeit
Zusammenfassung

Im Artikel wurde in Form eines Überblicks der Bildungs- und Schulungsprozess der Offiziere und Unteroffiziere der Polnischen Kriegsmarine in den britischen und französischen Bildungszentren in Großbritannien und (vor allem) in Frankreich in der Zwischenkriegszeit dargestellt. Dank den Offizieren und Unteroffizieren der Polnischen Kriegsmarine-Absolventen der Bildungszentren in Großbritannien und (vor allem) in Frankreich ist es gelungen in kurzer Zeit die Lehrkräfte für die Offiziersschule der Kriegsmarine, der späteren Schule der Unteroffiziere der Kriegsmarine vorzubereiten, Schiffsexperten, Kommandeure der Schiffe und Militärstäbe auszubilden und den polnischen militärischen Gedanken auszuarbeiten. Viele von ihnen haben ihre hohe Führungs- und fachliche Qualifikationen während des zweiten Weltkriegs bestätigt.

Schlüsselwörter: politisch-militärische Bündnisse auf der Ostsee, politisch-militärische Lage in Europa in den Jahren 1919–1939, Bildung des Offiziere und Unteroffiziere der Polnischen Kriegsmarine in den ausländischen militärischen Schulen

Политические аспекты подготовки офицеров Военно-морских сил Польши в зарубежных учебных центрах и их роль в создании системы морской безопасности государства в XX веке
I часть: межвоенное двадцатилетие
Резюме

В статье, в краткой форме, рассмотрен процесс обучения и подготовки кадров Военно-морских сил Польши в британских и французских учебных центрах в межвоенный период. Благодаря кадрам ВМС – выпускникам учебных центров Великобритании и (прежде всего) Франции, удалось в кратчайшие сроки подготовить дидактических персонал для Офицерской школы Военно-морского флота, последующей Школы курсантов Военно-морских сил, обучить судовых специалистов, механиков, командиров кораблей и штабных офицеров, а также разработать польскую военно-морскую науку. Многие из выпускников подтвердили свою высокую профессионально-должностную (командирскую) подготовку во время Второй мировой войны.

Ключевые слова: военно-политические альянсы государств Балтийского моря, военно-политическая ситуация в Европе в 1919–1939 гг., подготовка кадров ВМФ Польши в иностранных военных школах